

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

24 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Adam Doliwa (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Kowalski

SSN Marcin Łochowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 24 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu
z 11 czerwca 2021 r., II Ca 964/21,
w sprawie z powództwa D. C. i B. R.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od Bank spółki akcyjnej w W. na rzecz D. C. i B. R. kwoty po 1350 (tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego wyroku Bank spółce akcyjnej w W. do dnia zapłaty.**

Maciej Kowalski

Adam Doliwa

Marcin Łochowski

[dr]

UZASADNIENIE

Pozwem z 22 sierpnia 2018 r. powodowie B. R. i D. C. wniesli o zasądzenie solidarnie na ich rzecz od pozwanej Banku spółki akcyjnej w W. 55 890,67 zł wraz ustawowymi odsetkami za opóźnienie, liczonymi od 17 lipca 2018 r. do dnia zapłaty, tytułem zwrotu świadczeń nienależnych, jak również o zasądzenie od pozwanej solidarnie na ich rzecz zwrotu kosztów procesu.

Wyrokiem z 1 lutego 2021 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu zasądził na rzecz powodów solidarnie 55 890,67 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, liczonymi od 17 lipca 2018~~z~~ do dnia zapłaty (pkt I), oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt II).

Sąd pierwszej instancji uznał, że kwestionowane przez powodów postanowienia łączącej strony umowy kredytu na cele mieszkaniowe [...], dotyczące sposobu przeliczenia CHF na PLN, mają charakter abuzywny i jako takie nie są wiążące dla powodów. Uznał, że dalsze utrzymanie w mocy zawartej przez strony umowy kredytu, po wyeliminowaniu z niej klauzul zakwestionowanych przez kredytobiorców, nie jest możliwe. Sama konstrukcja zawartej między stronami umowy kredytu wykluczała uznanie jej za ważną, z pominięciem postanowień klauzul niedozwolonych. Eliminacji z umowy podlegały postanowienia dotyczące określenia kursu waluty w oparciu o tabele kursów banku. Zgodną wolą obu stron umowy było ukształtowanie jej jako tzw. kredytu walutowego denominowanego do CHF. Sama natomiast zasada walutowości zobowiązania kredytowego powodów nie miała charakteru klauzuli abuzywnej.

Sąd Rejonowy wskazał, że nie jest uprawniony do dokonywania modyfikacji umowy w części, w jakiej nie jest ona abuzywna, przez zmianę charakteru kredytu w sposób sprzeczny z pierwotną wolą stron. Sąd pierwszej instancji uznał więc, że nie może zmienić umowy z kredytu walutowego na kredyt złotówkowy. Sąd Rejonowy wskazał, że nie ma podstawy do zastosowania przeliczenia CHF według ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski kursu średniego z dnia wymagalności roszczenia na zasadzie art. 358 § 2 k.c., przepis ten wszedł bowiem w życie już po zawarciu przez strony umowy kredytu.

Zdaniem Sądu pierwszej instancji ukształtowanie kredytu jako złotówkowego oprocentowanego stawką LIBOR 3M, wbrew woli stron ujawnionej w dniu zawarcia umowy, godziłoby w podstawową zasadę porządku prawnego w zakresie zobowiązań umownych, a więc w zasadę ekwiwalentności świadczeń.

Wyrokiem z 11 czerwca 2021 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu oddalił apelację pozwanej (pkt I) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania odwoławczego (pkt II).

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Rejonowy oraz rozważania prawne odnośnie do skutków nieważności stosunku prawnego, będących konsekwencją abuzywności postanowień umownych. Wskazał przy tym, że klauzule przeliczeniowe są elementem postanowienia wprowadzającego do umowy ryzyko zmiany kursu walut i określają główny przedmiot umowy. Wprowadzenie elementu ryzyka kursowego do umowy nastąpiło przez umieszczenie w niej postanowień nieuczciwych. Pozwany bank nie dopełnił spoczywającego na nim obowiązku sformułowania proponowanych konsumentowi postanowień określających główny przedmiot umowy językiem prostym i zrozumiałym. Pozwany bank nie przedstawił powodowi żadnych informacji, które pozwoliłyby im rozeznaczyć się w tym, jak duże jest ryzyko zmiany kursu CHF na przestrzeni wieloletniego okresu związania się z bankiem umową kredytu, i jak bardzo mogą wzrosnąć ich zobowiązania z tytułu umowy kredytu.

Również w ocenie Sądu Okręgowego nie jest możliwe przekształcenie takiej umowy w kredyt złotowy, z pozostawieniem oprocentowania według stawek LIBOR 3M, gdyż taka ingerencja byłaby przekształceniem kredytu indeksowanego w złotowy, co zmieniałoby całkowicie główny przedmiot umowy.

Od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu skargę kasacyjną wywiodła pozwana, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucono naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.: 1) art. 385¹ § 2 w zw. z 385¹ § 1 k.c.; 2) art. 385¹ § 2 w zw. z art. 65 § 1 i 2, art. 358 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. XLIX ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny oraz art. 41 ustawy z dnia 29 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe; 3) art. 385¹ § 1 i 2 k.c. i art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”).

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodowie wnieśli o jej oddalenie i zasądzenie na ich rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie.

W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy uznał, że umowa kredytu była sprzeczna z właściwością (naturą) stosunku z uwagi na fakt, że jednej ze stron kontraktu pozostawiono możliwość określenia wysokości świadczenia przez ujęcie w umowie postanowienia kreującego świadczenie kredytobiorcy z odwołaniem do tabel kursowych sporządzanych samodzielnie przez kredytodawcę bez sprecyzowania obiektywnych kryteriów, a w konsekwencji uznał umowę za nieważną (art. 353¹ w zw. z art. 58 § 1 k.c.). Umowa kredytu została uznana również za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego i przez to za nieważną na podstawie art. 58 § 2 k.c., ze względu na niedopełnienie przez pozwaną obowiązku poinformowania kredytobiorców o ryzyku wzrostu kursu franka szwajcarskiego. Sąd drugiej instancji przyjął, że po wyeliminowaniu z umowy postanowień niedozwolonych należy przyjąć upadek całej umowy i z tej przyczyny ustalił, że jest ona nieważna.

Aktualnie nie budzi wątpliwości, że art. 385¹ i nast. k.c. wprowadzają instrument wzmocnionej względem zasad ogólnych, w tym wynikających z art. 353¹ k.c., kontroli postanowień narzuconych przez przedsiębiorcę (zob. wyrok SN z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 50) i stanowią względem nich regulację szczególną (zob. wyrok SN z 18 maja 2022 r., II CSKP 1316/22). Oznacza to, że w przypadku gdy postanowienia umowy są sprzeczne z ustawą lub zasadami współżycia społecznego, a przez to wykraczają poza granice swobody umów, i jednocześnie postanowienia te mają charakter niedozwolonych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., to należy wówczas zastosować art. 385¹ § 2 k.c., przewidujący sankcję braku dalszego związania postanowieniem, przy jednoczesnym związaniu umową w pozostałym zakresie, a nie art. 58 § 1 lub 2 k.c. (zob. uchwałę SN z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22, OSNC 2022, nr 11, poz. 109).

Wprawdzie Sąd drugiej instancji przyjął odmienne założenia niż wynikające z powołanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, jednak nie miało to wpływu na treść rozstrzygnięcia. Niezależnie od tego, czy umowę uzna się za nieważną ze względu

na naruszenie granic swobody umów, czy też za niewiążącą ze względu na zawarcie w niej postanowień abuzywnych, skutkiem jest nieistnienie wynikającego z umowy stosunku prawnego i obowiązek zwrotu nienależnie spełnionych świadczeń.

Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej, określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula spreadowa nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu przeliczeniowego i wynikającego z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji klauzule te, składające się na przyjęty w umowach kredytu mechanizm przeliczeniowy, są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. wyroki SN: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 910/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22; z 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22; z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22).

Zarzut skarżącej kwestionujący zasadność przyjęcia przez Sąd Okręgowy, że klauzula przeliczeniowa określa główne świadczenia stron, nie zasługiwał na uwzględnienie. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego zastrzeżone w umowie kredytu klauzule dotyczące przeliczenia kwoty wypłaconego kredytu i spłacanych rat na walutę obcą określają główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. i art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 (zob. m.in. wyroki SN z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54). Wniosek ten należy również odnieść do klauzul, na podstawie których następowało określenie wysokości świadczenia w umowach kredytu denominowanego, gdyż wpływają one na wysokość kwoty kredytu w złotych, którą ma wypłacić bank, a także kwoty w złotych przypadającej do spłaty (zob. wyroki SN: z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22).

Sąd Okręgowy trafnie jako niedozwolone zakwalifikował klauzule przeliczeniowe w umowie stron, pozwalające pozwanemu bankowi na swobodne ustalenie kursu walutowego, po jakim następowało przeliczenie uiszczanych przez powodów rat spłaty kredytu. Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a także wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, zostało już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m.in. wyrok SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48, i tam powołane orzecznictwo, oraz wyroki SN: z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wskazano, że wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, aby dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, aby umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak, by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (zob. wyrok z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 75; podobnie wyrok z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 45).

Klauzula przeliczeniowa zawarta w zawartej przez strony umowie nie została jednoznacznie sformułowana, skoro na jej podstawie bank mógł swobodnie (dowolnie) ustalić wysokość oddanej do dyspozycji powodów kwoty kredytu w CHF, a oni nie byli w stanie z góry oszacować kwoty, którą mieli obowiązek świadczyć. Wynikało to z tego, że zasady przewalutowania określał jednostronnie bank (zob. m.in. wyroki SN: z 4 listopada 2011 r., I CSK 46/11, OSNC-ZD 2013, nr A, poz. 4; z 15 lutego 2013 r., I CSK 313/12; z 10 lipca 2014 r., I CSK 531/13, OSNC-ZD 2015, nr D, poz. 53).

Bez wątpienia jednoznaczność postanowienia umownego to w tym zakresie również możliwość ustalenia treści stosunku zobowiązaniowego przez przeciętnego konsumenta. Zatem nie chodzi jedynie o jednoznaczność językową, ponieważ postanowienia w tym sensie jednoznaczne mogą nie pozwalać na określenie treści zobowiązań, a w szczególności rozmiaru przyszłego świadczenia konsumenta.

Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. m.in. uchwałę SN z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 87, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, a także m.in. wyroki SN: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

Uznanie bowiem, że postanowienia dotyczące przeliczania kwoty kredytu i uiszczanych spłat na walutę obcą są niedozwolonymi postanowieniami umownymi oznacza, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą one powodów. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak, by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (zob. wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), pkt 61-62).

Wylimitowanie z łączącej strony umowy kredytu indeksowanego niedozwolonych postanowień umownych określających zasady przeliczania udzielonego kredytu na złote oraz spłacany rat na CHF wymaga oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Dla oceny tej kwestii nie ma bezpośredniego znaczenia fakt, że wymieniona klauzula określała świadczenie

główne stron (zob. wyroki SN: z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; zob. też wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16, pkt 37; z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44). W odniesieniu do możliwości dalszego wykonywania takiej umowy kredytu po wyeliminowaniu klauzuli denominacyjnej albo indeksacyjnej należy podkreślić, że zgodnie z punktem 2. uchwały całego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22 (OSNC 2024, nr 12, poz. 118), w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Zgodnie zaś z art. 87 § 1 zd. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym uchwała ta ma moc zasady prawnej i wiąże Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie.

Zdaniem Sądu Najwyższego nie jest także uzasadniony zarzut skargi wskazujący na możliwość wypełnienia luki w umowie, powstałej na skutek usunięcia z niej klauzuli przeliczeniowej (art. 385¹ § 1 k.c.), przez odwołanie się do mechanizmu ustalania kursu walutowego przewidzianego w art. 358 § 2 k.c., tj. przyjęcia na potrzeby wyliczeń średniego kursu franka szwajcarskiego w NBP. W kwestii ewentualnego stosowania przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, w celu zastąpienia wyeliminowanych z umowy postanowień abuzywnych, należy odwołać się do punktu 1. uchwały całego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w myśl którego w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, iż miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. W tym kontekście zasadne jest również odwołanie się do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 26 marca 2019 r., C-70/17, Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez, w którym

wykluczono, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach (pkt 54). Oznacza to, że nieuprawnione jest zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, co prowadziłoby w istocie do zmiany treści łączącej strony umowy. Możliwość takiej zmiany umowy przez sąd stoi w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13, gdyż przedsiębiorcy wiedzieliby, że nawet w razie zastosowania klauzuli niedozwolonej umowa zostanie skorygowana przez sąd w sposób możliwie najpełniej odpowiadający ich woli, a jednocześnie dopuszczalny w świetle przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych (zob. też wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W. przeciwko Bankowi BPH S.A., pkt 68). W związku z tym należy stwierdzić, że nie jest dopuszczalne zastosowanie przepisów o charakterze dyspozytywnym w celu zastąpienia wyeliminowanych z umowy postanowień abuzywnych.

Warto zaznaczyć, że wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy umowy kredytu indeksowanego kursem CHF, jako kredytu złotowego, oprocentowanego według stawki LIBOR (zob. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 694/22; z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 875/22; z 30 maja 2023 r., II CSKP 1536/22; z 22 czerwca 2023 r., II CSKP 1484/22, por. jednak odmiennie wyroki SN: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22; z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22; z 18 sierpnia 2022 r., II CSKP 387/22; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22; z 23 listopada 2022 r., II CSKP 923/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 272/22).

W świetle powyższego należy stwierdzić, że Sąd drugiej instancji prawidłowo przyjął, iż łącząca strony umowa kredytu po usunięciu z niej klauzul abuzywnych nie mogła być nadal wykonywana. Wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy umowy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. W związku z tym podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty nie mogły zostać uwzględnione.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie

art. 98 § 1, 1¹, 3 w zw. z art. 99 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Maciej Kowalski

Adam Doliwa

Marcin Łochowski

[wr]

[a.ł]